

Razvoj globalnih gradova

Mišetić, Andrija

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:616799>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Andrija Mišetić

Razvoj globalnih gradova

Prvostupnički rad

Mentor: prof. dr. sc. Dražen Njegač

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Prvostupnički rad

Razvoj globalnih gradova

Andrija Mišetić

Izvadak: U ovom radu se analizira način na koji su globalizacija i globalizacijski procesi utjecali na razvoj i nastanak globalnih gradova te na koji način su izmijenili njihova funkcionalna, društvena i morfološka svojstva. Proučit će se i promjene u kulturnim i ekonomskim promjenama u životu stanovništva današnjih globalnih gradova te pokušati objasniti pojam „globalni grad“.

29 stranica, 15 grafičkih priloga, 3 tablice, 33 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: grad, globalizacija, globalni grad, hijerarhija gradova, kulturni mozaik

Voditelj: prof. dr. sc. Dražen Njegač

Tema prihvaćena: 7. 2. 2019.

Datum obrane: 20. 9. 2019.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Undergraduate Thesis

Development of global cities

Andrija Mišetić

Abstract: This paper analyses the ways in which, global processes and globalisation have affected the development and the making of global cities. Also, it focuses on discovering the changes in their functional, social and morphological attributes, caused by such processes. It will reflect on the cultural and economic changes in the lives of the population of global cities and try to explain the term “global city”.

29 pages, 15 figures, 3 tables, 33 references; original in Croatian

Keywords: city, globalization, global city, city hierarchy, cultural mosaic

Supervisor: Dražen Njegač, PhD, Full Professor

Undergraduate Thesis title accepted: 07/02/2019

Undergraduate Thesis defense: 20/09/2019

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. GLOBALIZACIJA	3
3. FUNKCIONALNI ASPEKT GLOBALNOG GRADA	8
4. DRUŠTVENI ASPEKT GLOBALNOG GRADA.....	11
5. MORFOLOŠKI ASPEKT GLOBALNOG GRADA	17
6. ZAKLJUČAK.....	23
7. LITERATURA	25
8. IZVORI.....	28

1. UVOD

Globalni grad, kao takav, je pojam koji je već ustaljen u urbanoj geografiji i urbanizmu te se redovito koristi u svrhu opisivanja svjetski važnih gradova. Ali, prije bilo kakve dublje analize njihovog razvoja i značaja u današnjem svijetu, potrebno je obrazložiti sami pojam „globalnog grada“ i što on točno označava. Ono što je očito je da se pojam „globalni grad“ sastoji od dva zasebna pojma, globalni i grad, te ih je prvo potrebno zasebno analizirati, kako bi se moglo doći do njihove sinteze.

Postoje razne definicije gradova i mnogi pokušaji da se taj pojam svede na razinu objektivne kategorije prostora koja bi bila univerzalno prepoznatljiva i očita, no još uvijek tako nešto nije ostvareno, ali su kroz godine napravljeni pomaci u promišljanju grada kao pojma. Max Weber (2014) u svom djelu „Grad“ piše kako su i tada (prvi puta je knjiga objavljena 1921. godine) postojale razne definicije „grada“, a da su im jedina zajednička obilježja bila, kako je grad zatvoreno naselje, koje je naseljeno te da ne može biti samo jedna ili više zasebnih kuća, zbog činjenice da su se tada, u pravilu, gradske kuće oslanjale jedna na drugu ili bile veoma blizu. Neka od tih pravila su naizgled očito ispravna, ali gledajući iz današnje perspektive, nameće se pitanje o postojanju potpuno zatvorenih naselja, s obzirom da se, u vrijeme rapidne urbanizacije uzrokovanom industrijskom revolucijom, odustalo od građenja gradskih zidina, stoga takvo općeprihvaćeno pravilo u definiciji grada, pada u vodu. Također je upitno čini li naseljenost grad, primjer koji osporava tu misao je ukrajinski grad Pripjat, koji je nakon nuklearne katastrofe u Černobilu ostao nenaseljen, ali se još uvijek na određeni način smatra gradom. Također je japanski otok Hashima, koji je služio kao radničko naselje za iskapanje prirodnih resursa, a napušten je sredinom 70-ih godina prošlog stoljeća te danas i dalje ima morfološku strukturu grada, stoga ga je teško smatrati nečim drugim, makar ostaje nenaseljen (National Geographic, 2018). Također, Weber (2014) objašnjava kako je grad kao pojam iznimno teško objektivno konstruirati, već je on spoj određenih kvantitativnih (veličina naselja, broj stanovnika...), morfoloških, društvenih, ekonomskih i funkcionalnih obilježja te nastaje tek kombinacijom svih njihovih parametara koji su, na kraju, ipak subjektivno oblikovani. Takvo promišljanje grada je ostalo dominantno i danas, iako se ipak fokus pojednostavio te se može govoriti o tri najvažnije skupine obilježja preko koje definiramo grad, a to su: funkcionalna, morfološka i socijalna (Vresk, 2002). Primjer za novije izdvajanje gradskih naselja je službena metoda Republike Hrvatske za 1991. godinu.

Tablica 1. Model izdvajanja gradskih naselja Republike Hrvatske 1991.

Veličina naselja (broj stanovnika)	% poljoprivrednog od ukupnog stanovnika	% radnika u mjestu stanovanja	% domaćinstava bez poljoprivrednog gospodarstva
2 000 – 4 999	10% i manje	50% i više	50% i više
5 000 – 9 999	10% i manje	50% i više	-
10 000 i više	-	-	-

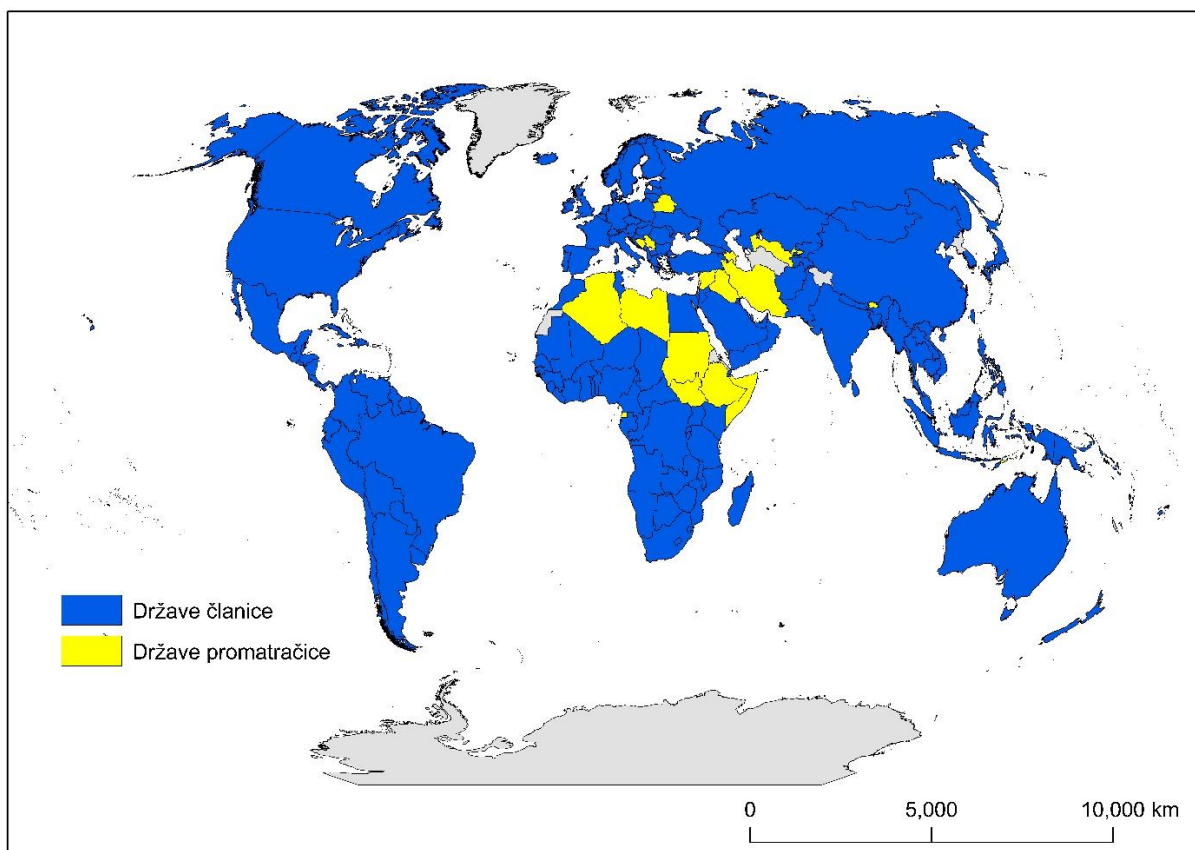
Izvor: Vresk, 2002

Drugi pojam, koji je ključan za razumijevanje značenja sintagme „globalni grad“ je „globalno“. Globalno, po Hrvatskom jezičnom portalu (2019) znači: „na globalan način, u cjelini gledano; općenito, sveobuhvatno“, ali unutar geografskog konteksta, ona se odnosi specifično na svijet, koji je u potpunosti obuhvaćen nekim procesima ili događajima. Takva je definicija dominantnija na engleskom govornom području: „*global – relating to the whole world; worldwide*“. Također, i u engleskom jeziku postoji definicija te riječi, koja je slična hrvatskoj, ali je prvotno navedenoj dan veći značaj (Lexico, 2019). Stoga, s obzirom na kontekst i prevalentnu uporabu engleskog jezika u znanstvenim krugovima (Panko, 2017), može se zaključiti kako je, u ovom kontekstu, englesko značenje riječi „globalno“, ipak prihvaćenije od hrvatskog, koje, na neki način, poopćava označenika.

Nakon sagledavanja pojmova, možemo primijetiti manjak prirodne poveznice. Nedostaje nešto, što bi svojim djelovanjem stvorilo povijesne prilike, kako bi se oni uopće mogli spojiti. Odgovor na taj problem, daje nam jedan od najdinamičnijih te u neku ruku i kontroverznijih procesa – globalizacija. Globalizacija, kao proces, podrazumijeva stvaranje veće financijske i ekonomske povezanosti cijelog svijeta, kroz razmjenu kapitala, dobara i radne snage, rezultirajući stvaranjem „globalnog tržišta“. Ona, također, utječe i na socijalne procese koje poboljšavaju međusobnu povezanost stanovništva, bez obzira na udaljenost, približava kulture, dovodeći nekada do pozitivnih, ali i negativnih ishoda, zbog njihovih, sve intenzivnijih odnosa (Lončar, 2005). Može se reći, kako je globalizacija uspjela ujediniti pojmove „globalno“ i „grad“ te je cilj ovog rada otkriti kako je došlo do samog procesa globalizacije te na koji način je taj proces utjecao na, neke od najvećih i najvažnijih gradova današnjice, posebice na njihova morfološka, društvena te funkcionalna obilježja te pronaći trendove koji bi mogli ukazati na buduću razvoj globalne urbane mreže.

2. GLOBALIZACIJA

Mnogi autori, u opisivanju procesa globalizacije, daju primarnost financijskim i ekonomskim elementima i posljedicama, što je u jednu ruku opravdano, budući da se, upravo na tom području i dogodio njen prvobitni razvoj u vidu osnivanja sporazuma, kao što je GATT, 1947. godine, odnosno današnji WTO (*World Trade Organisation*) (Lončar, 2005), koji danas broji 164 članice i 23 države promatračice (WTO, 2019). Ipak, ne smije se ni zanemariti jednu veliku i utjecajnu, globalnu, organizaciju, kao što je UN, koja broji čak 193 članice te čija se bit ne nalazi u ekonomskom zbližavanju svijeta, već u rješavanju zajedničkih problema, kao što su: mir i sigurnost, klimatske promjene, ljudska prava, razoružanje, terorizam, humanitarne akcije, ravnopravnost spolova, nadgledanje, proizvodnja hrane i mnogi drugi (UN, 2019).

Slika 1. Države koje sudjeluju u radu WTO-a.

Vidljivo je (Sl.1.), kako organizacije, poput WTO-a i UN-a povezuju gotovo sve dijelove svijeta, ali, iako obuhvaćaju velik dio svjetskih država, one nisu u stanju u potpunosti preuzeti kontrolu, već samo usmjeravati svoje članice. Organizacije koje, u pravilu, najčešće sudjeluju u razmjeni dobara i transferu kapitala te radne snage po svijetu se nazivaju

transnacionalne/multinacionalne kompanije. One svojim djelovanjem najviše utječu na širenje globalizacije, koristeći pritom izrazito velike financijske resurse i moć, koja je rezultat izrazite količine kapitala u njihovim rukama te svojim odlukama mogu utjecati na zaposlenost i stupanj ekonomske aktivnosti u pojedinim državama, preko direktnih stranih investicija i priljeva kapitala, što zna donijeti pozitivne, ali i pogubne rezultate državama u kojima takve kompanije osnuju svoje podružnice, no također i u njima donose i određene kulturološke promjene, budući da se radi o državama koje su često kulturno različite od matičnih država transnacionalnih kompanija, koje većinom dolaze iz Angloamerike, Europe ili nekih država Istočne Azije, u potrazi za jeftinijom radnom snagom (Lončar, 2005).

Slika 2. Simbolički prikaz raširenosti transnacionalnih korporacija po svijetu

Izvor: Eideard, 2016

Uzevši u obzir sveobuhvatne promjene u društvu, koje donosi globalizacija, na svim razinama, logično je zaključiti kako će se one odraziti i na prostorima života i rada lokalnog stanovništva, što bi značilo da, između ostalog, globalizacija uzrokuje i određene urbane promjene. Takve urbane promjene se manifestiraju u obliku izmjene urbanih sistema na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i globalnoj razini, širenjem urbanizma i urbanih prostora te promjenama u društvenoj i prostornoj konstrukciji urbanih prostora (Pacione, 2009). Ali, ne utječe globalizacija na svaki grad na isti način i u istom intenzitetu. Neki gradovi, samo prate trendove i na njihove promjene utječe mnoštvo vanjskih faktora, dok su se neki gradovi profilirali kao voditelji globalizacije i predvodnici globalnog urbanog sistema. Na kraju 20. i na početku 21. stoljeća su New York, London i Tokyo bili najistaknutiji globalni gradovi u

hijerarhiji globalnog urbanog sistema (Hall, 1998), no dinamika razvoja svijeta je do sad pokazala kako niti jedan grad, ni svjetska sila ne traju vječno te razvojem nekih novih svjetskih sila (Kina, Indija, Rusija...) može doći do rasta utjecaja nekih novih svjetskih gradova koji će se boriti za mjesto na vrhu ljestvice.

Jedna od takvih ljestvica je ona od ATKearney-a (2019) koja za svaku godinu izračunava indeks globaliteta (GCI) i perspektivu globaliteta (GCO) svjetskih gradova. Glavni kriteriji koje uzimaju su: poslovna aktivnost, ljudski kapital, razmjena informacija, kulturno iskustvo i politička uključenost, a postoji i niz kriterija nižeg reda, koji nam omogućavaju jasniju sliku hijerarhije globalnog urbanog sistema.

Tablica 2. Vodeći globalni gradovi po kriterijima GCI-a

Poslovna aktivnost	Ljudski kapital	Razmjena informacija	Kulturno iskustvo	Politička uključenost
New York	New York	Pariz	London	Bruxelles
Fortune 500 Beijing	Strana populacija New York	Pristup TV vijestima Geneva, Bruxelles	Muzeji Moskva	Ambasade/konzulati Bruxelles
Vodeće svjetske uslužne tvrtke Hong Kong	Najbolja sveučilišta Boston	Uredi novinskih agencija London	Vizualna umjetnost/performansi New York	Think tank-ovi Washington
Tržište kapitala New York	Populacija u III. sektoru Tokyo	Mrežni pretplatnici Geneva, Zürich	Sportski događaji London	Međunarodne organizacije Geneva
Zračni teret Hong Kong	Međunarodni studenti Melbourne	Sloboda izražavanja Amsterdam, Stockholm	Međunarodni putnici London	Političke konferencije Bruxelles
Morski teret Shanghai	Broj međunarodnih škola Hong Kong	Internetska prisutnost Singapore	Kulinarska ponuda London	Lokalne institucije globalnog utjecaja Pariz
ICCA konferencije Paris	-	-	Sestrinski gradovi St. Petersburg	-

Izvor: ATKearney, 2019

Iz tablice 2. se jasno vidi dominacija Angloamerike i Europe po glavnim kriterijima, ali ako se pogledaju subkriteriji, vidi se kako su ta dva svjetska područja dominantna u tri od pet polja. Kategorije ljudskog kapitala i poslovne aktivnosti su gotovo potpuno lišene Europe i prikazuju kako Istočna Azija, u ekonomskom smislu, sve više i više uspjeva, barem u

brojkama, dominirati nad Angloamerikom u raznim segmentima te se nameće sumnja u nekad, gotovo sigurnu, vječnu dominaciju Zapadne civilizacije. Također, ako se uzme u obzir i dalje rastuća Kina, koja još nije završila svoj napredak te je iz godine u godinu sve moćnija, može se očekivati još veći „nasrtaj“ gradova Istočne Azije na vrh ovakvih ljestvica i najvjerojatnije je samo pitanje vremena kada New York više neće biti vodeći globalni grad (ATKearney, 2019).

Tablica 3. Top 10 gradova po indeksu globaliteta 2019. godine

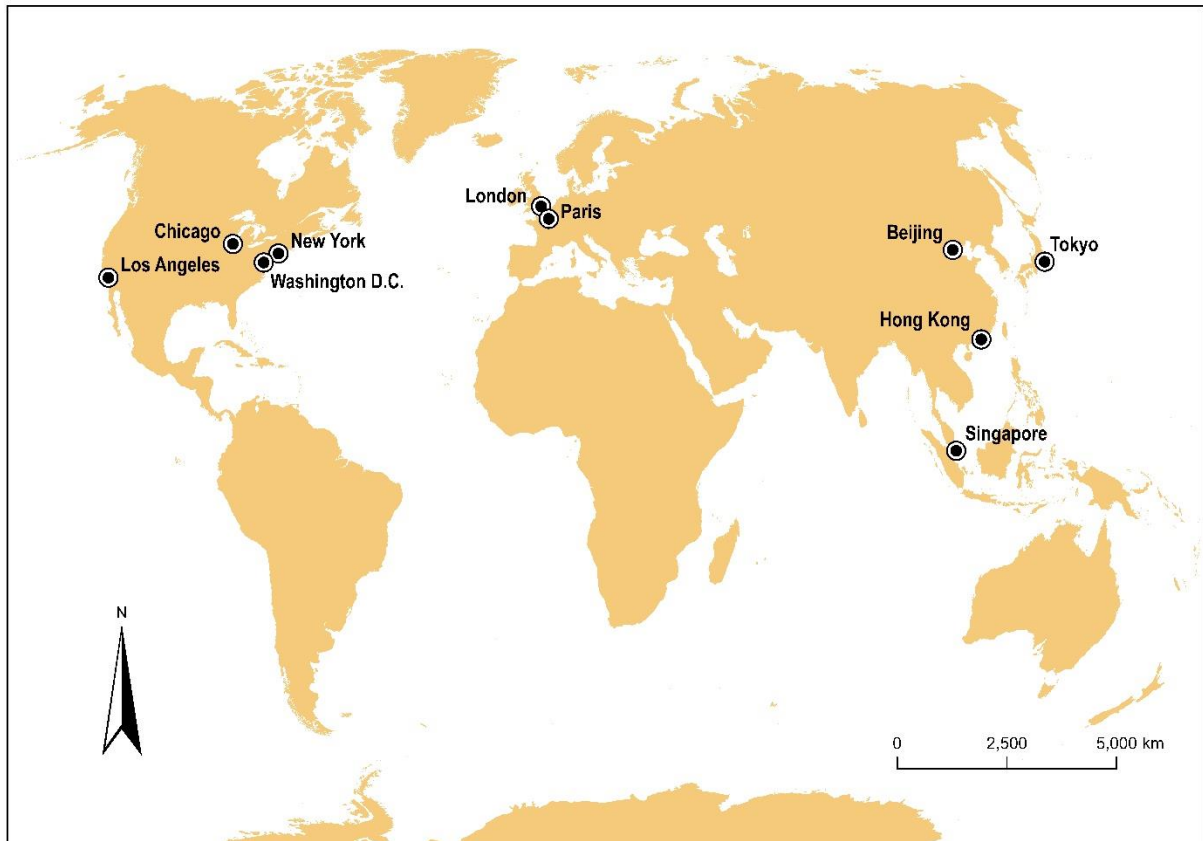
2019.	Gradovi
1.	New York
2.	London
3.	Paris
4.	Tokyo
5.	Hong Kong
6.	Singapore
7.	Los Angeles
8.	Chicago
9.	Beijing
10.	Washington, D. C.

Izvor: ATKearney, 2019

Iz tablice 3. je, također, vidljivo kako su odmah iza najvećih i najvažnijih gradova Zapada, smješteni veliki gradovi Istočne Azije, no pogledamo li izvještaj o indeksu globaliteta svjetskih gradova iz 2008. godine, vidljivo je kako su isti gradovi na gotovo jednakim pozicijama kao i 2019. (Amburn, 2009.), što bi možda značilo kako čistim ekonomskim rastom i fokusom na brojke koje su u službi kapitalističkog sustava, po ovoj metodologiji, neće biti dovoljno za micanje New Yorka i Londona s vrha, ali se ne smije zanemariti kako je u većini zapadnih zemalja, rast u životnom standardu stanovništva i tzv. modernom načinu života prethodio iznimnom gospodarski rast. Sličnosti se mogu povući s današnjom Kinom, koja ima potencijal unaprijediti svoje gradove da budu na razini s kulturno i ekonomski dominantnim gradovima današnjice.

Bitno je napomenuti i izraženu trijadu koju čine Angloamerika, Istočna Azija i Europa u kojima se nalaze 22 grada od 25 najviše plasiranih na GCI ljestvici, a tri preostala grada su: Singapore, Sydney i Melbourne, koji su se razvili pod okriljem već spomenute trijade i nisu

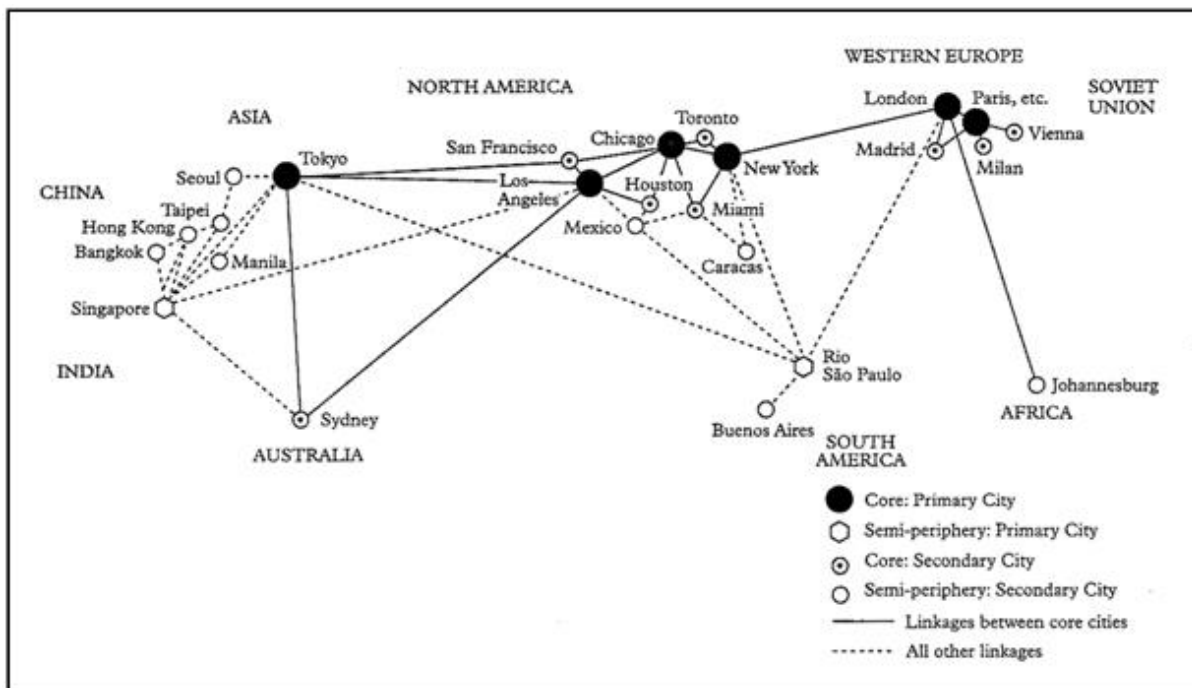
ispravni primjer promjene već ustaljenih svjetskih vođa (ATKearney, 2019.). Južna Amerika i Afrika , u ovoj priči su ostavljeni sa strane te je jasno vidljivo, ako se na gradove unutar globalne mreže gleda i kao simbole moći, a ne isključivo kao mjesta stanovanja i rada, kako ne posjeduju dovoljno utjecaja, kako bi mogli upravljati vlastitim resursima i sudbinom.

Slika 3. 10 gradova s najvećim GCI-em na svijetu, 2019.

3. FUNKCIONALNI ASPEKT GLOBALNOG GRADA

Kako bi se određeni grad mogao svrstati u kategoriju „globalnog grada“, nužno je da njegovi funkcionalni elementi i uloga, tj. pozicija, u globalnoj mreži gradova bude izmijenjena u odnosu na gradove koji se ne smatraju globalnima. Neke od glavnih funkcija, koje obilježavaju globalne gradove, po Hallu (1998), je njihovo ispunjavanje hijerarhijske strukture gradova na način da dominiraju i budu središta svjetske trgovine i lokacije glavnih sjedišta transnacionalnih kompanija, centri političke moći (na nacionalnoj i međunarodnoj razini), središta financijskih tvrtki i usluga (banke, financijsko osiguranje i sl.), mjesta tehnološkog razvitka, središta pravnih i medicinskih djelatnosti i usluga, obrazovanja, čvorišta razmjene informacija preko izdavačkih tvrtki i sjedišta velikih medijskih korporacija te mjesta gdje se nalaze i razvijaju kultura, umjetnost i zabava, koja ima globalni utjecaj. Takvi kriteriji su određeni globalizacijskim procesima i razvojem povijesti u smjeru svjetskog zbližavanja i smanjenja relativnih udaljenosti između lokacija. Također, ono što je utjecalo na razvoj globalne hijerarhije gradova, je stvaranje tzv. „prostora tokova“, koji su, većinom, nastali pod utjecajem ekonomskog i financijskog djelovanja, a funkcioniraju na principu čvorova i poveznica između njih, stvarajući tako globalnu mrežu (Sl.4.), unutar koje gradovi izvršavaju ulogu čvorova, a globalni gradovi su najveća čvorišta takvih mreža (Sassen, 2001). Također, Sassen (2001) navodi, kako je takav razvoj svjetske ekonomske aktivnosti, doveo do preraspodjele rada. Naime, teška industrija i nisko plaćeni poslovi, preko transnacionalnih kompanija i međunarodnih sporazuma, premješteni su iz „razvijenih“ (često i matične države takvih korporacija) u „slabije razvijene zemlje“, gdje je cijena rada znatno niža, što je dovelo i do promjene u strukturi zaposlenih osoba u gradovima „razvijenih“ država, u kojima je došlo do izrazitog rasta zaposlenih u uslužnim djelatnostima, što je jedno od glavnih obilježja globalnog grada današnjice.

Slika 4. Primjer modela globalnog urbanog sistema

Izvor: Friedmann, 1986; Acuto, 2011

Ono što se na lokalnoj razini pojavljuje kao posljedica takvog razvoja grada je, njegovo razvijanje kao centra usluga unutar vlastite okolice, ali i države, što povećava nacionalni značaj takvoga grada i na nacionalnoj razini pospješuje razvoj centralizacije, ali takvi gradovi imaju potencijal i za pospješivanje ekonomskog razvoja vlastite okolice i njene specijalizacije, što je olakšano zbog blizine svjetskog tržišta (Hall, 1998). Primjeri takvih gradova mogu se naći u okolici Tokya, gdje su se neki gradovi, poput Tsukuba Science City-a (Sl.5.), razvili u svrhu specijalizacije za istraživanje i razvoj tehnologije. Takvi kompleksi, u suradnji sa sveučilištima, se nazivaju „tehnopolisima“ (Kitagawa, 2005). Takvi trendovi razvijanja tehnologije u okolici globalnih gradova ili unutar njih samih, rezultiraju daljnjim jačanjem tih gradova, budući da se akumulacijom tehnologije i razvojnih centara, događa i akumulacija kapitala, obrazovnih ustanova, ljudskog kapitala te naposljetku i poslova, pogotovo u novije vrijeme, kada su takvi poslovi izrazito cijenjeni i vrlo dobro plaćeni, također i podižu ulogu i status samog grada u kojem se nalaze (Hall, 1998).

Slika 5. Znanstveni centar Tsukuba

Izvor: Wikipedia, 2012

No, razvoj konkretnih, globalnih gradova, nije jedino uvjetovan neoliberalnim kapitalizmom i njegovim direktnim i indirektnim djelovanjem. Veliku ulogu u konkretizaciji nastanka takvih gradova, na lokacijama na kojima se trenutno nalaze su odigrale i povijesne prilike, kroz koje su ti gradovi prošli. London, primjerice, je bio glavni grad jednog od najvećih i najmoćnijih imperija u povijesti te je na osnovu tradicije, bogatstva i povezanosti s bivšim kolonijama, ostao i dalje globalno utjecajan grad, premda se više ne nalazi u toliko moćnoj državi (Hall, 1998).

Što se konkretne lokacije tiče, ono što najviše pomaže u razvoju globalnog grada, je njegov prometni položaj. London, Tokyo i New York imaju zajedničku značajku vrlo dobre željezničke povezanosti te ulogu najvažnijih željezničkih čvorova unutar vlastitih država, što je na, relativno, kraće relacije, nekada i jeftinije i isplativije od zračnog prijevoza. Takav status omogućava uspostavljanje dominacije unutar nacionalnog sistema, a činjenica kako se nalaze unutar nekih od najrazvijenijih i najprosperitetnijih država svijeta, im omogućuje nametanje uloge svjetskih središta, preko, već spomenute, željeznice, ali i preko zračnog prometa i direktnom povezanošću s brojnim svjetskim lokacijama. Takav status im nije omogućen zbog čistog postojanja financijskih središta (Firenca, kao srednjovjekovno bankarsko središte, nije imala status globalnog grada), već kombinacije prometne povezanosti i prirode današnje ekonomije (Hall, 1998).

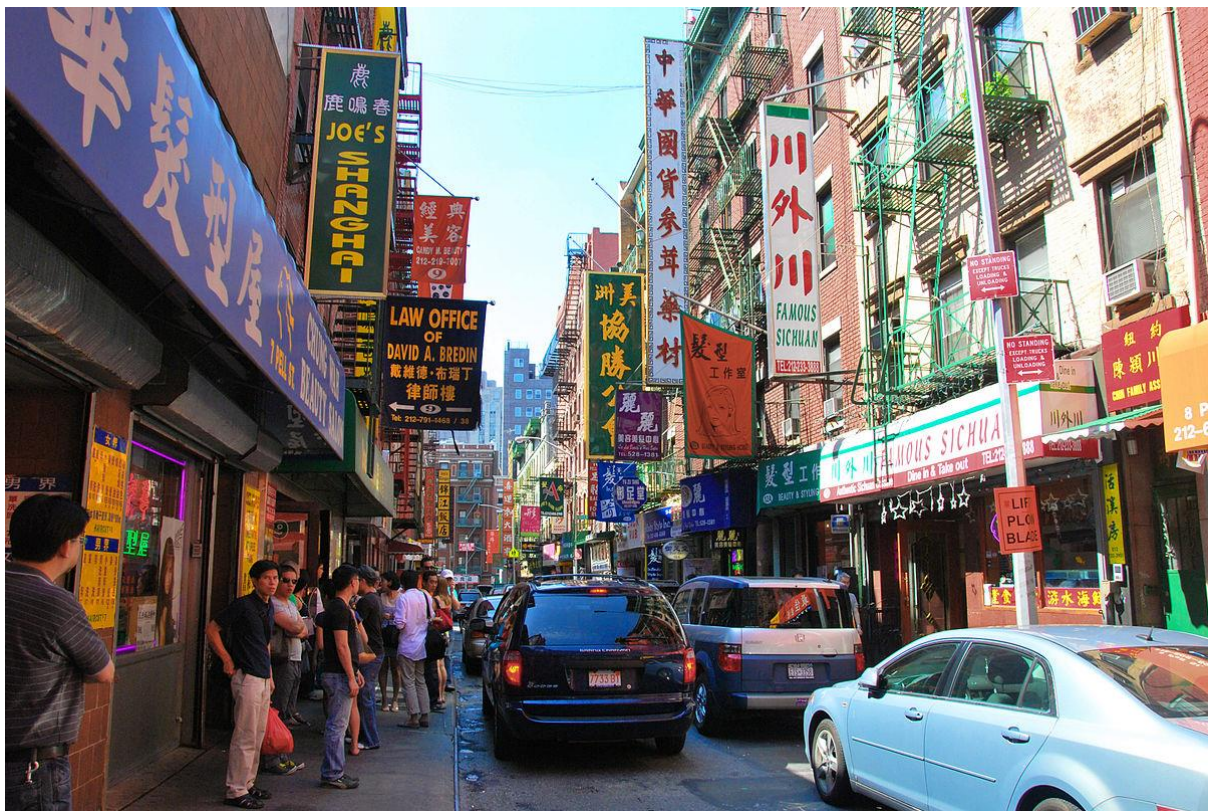
4. DRUŠTVENI ASPEKT GLOBALNOG GRADA

Globalni gradovi nisu specifični samo po funkcijama unutar globalne mreže i hijerarhije gradova, već je i život u njima posebno i specifično iskustvo. U kontekstu zaposlenja i zarade, unutar globalnog grada je najviše stanovnika zaposleno u uslužnim djelatnostima, koje su već neko vrijeme u porastu, dok je proizvodna industrija zabilježila značajni pad. Najprofitabilniji financijski sektor, koji time stvara elite i viši sloj gradskog stanovništva (Sassen, 2001). Takav razvoj podjele gradskih djelatnosti je doveo do pada standarda nekih slojeva stanovništva, budući da je rast uslužnog sektora rezultirao porastom niže plaćenih, uslužnih poslova, koje većinom obavljaju marginaliziranije društvene skupine, ilegalni imigranti, a i došlo je i do nesrazmjernog udjela ženske populacije u honorarnim i poslovima bez punog radnog vremena te su, kao takvi, niže plaćeni od prosjeka (Sassen, 2001). No, takvi trendovi polarizacije gradskog stanovništva nisu neizbježna nužnost. Rast u administrativnim djelatnostima i rast potražnje za njima dovode i do rasta standarda stanovništva zaposlenog u gradu te daju mogućnost prelaska iz niže u nižu srednju klasu, što bi značilo da postoji mogućnost da se takav trend iskoristi i ojača srednji sloj i da se zaustavi polarizacija na isključivo višu i nižu urbanu klasu (Hamnett, 2012).

Jedan od najvećih izazova, u problemu polarizacije stanovništva, su imigrantske populacije, koje često na ilegalan način dolaze u globalne gradove, u potrazi za boljim životom ili brojnijim prilikama (Hamnett, 2012). Njihova potpuna integracija u društvo je često bila problem, premda su neke skupine taj proces odradile uspješno, druge i dalje kaskaju. Potonje su većinom marginalizirane i u nekim slučajevima i getoizirane (Gottdiener i Hutchison, 2000), što je često rezultat manjka političke volje i lošeg planiranja (Hamnett, 2012). Česta je pojava „etničkih enklava“, koje nastaju priljevom većeg broja imigrantskog stanovništva. Pojava takvih mjesta unutar grada omogućava novim imigrantima veće prilike za zaposlenje i stanovanje te im pomaže u ostvarenju stabilnosti na mjestu u koje su imigrirali. Konkretan primjer takve enklave je *Chinatown* u New Yorku (Zhou, 1992) (Sl.6.). No, *Chinatown* ne donosi samo prilike i stabilnost svojim novopridošlicama. Naime, takve enklave smanjuju kontakt između lokalnog stanovništva i imigranata te proizvode svojevrsnu getoizaciju pridošlih društvenih skupina i otežavaju im asimilaciju, ne samo zbog različitosti kultura i vrijednosti, već im onemogućava njihov potpuni kontakt, što često rezultira ne poznavanjem engleskog jezika. Između ostalog, postoje i brojni primjeri u kojima su se otkrila mjesta zaposlenja, gdje bi imigrante iskorištivali i plaćali ispod minimalne propisane plaće te je imigrantima tako onemogućen i napredak na društvenoj i ekonomskoj razini (Gottdiener i

Hutchison, 2000). Također, u Sjedinjenim Američkim Državama, postoji naslijeđe rasizma prema afroameričkoj populaciji, koje je, gotovo uspješno, riješeno na zakonskoj razini, ali je ostavilo dubok trag u društvu i prostoru, koje se može vidjeti i dan danas, najviše u gradovima u kojima su prisutne brojne getoizirane populacije (Sassen, 2001), stoga se može zaključiti kako problem postoji neovisno o migrantima, već se može raditi i o kulturološkim sukobima unutar društva.

Imigrantska populacija unutar globalnih gradova se, ipak, ne smije svesti samo na nisko plaćene radnike, koji obavljaju poslove, koje domicilno stanovništvo ne želi. Njihova prisutnost, globalnom gradu daje mnoštvo kultura i mogućnosti za proživljavanje brojnih, različitih kulturnih iskustava unutar, relativno, malog prostora. Njihova različitost stvara „urbani mozaik“, koji se prostire čitavim metropolitanskim područjem i sastoji se od mnoštva različitih, već navedenih, „prostornih enklava“, brojnih kultura (Gottdiener i Hutchison, 2000) te pritom stvara „osjećaj globalnog grada“.

Slika 6. Chinatown u New Yorku

Izvor: Wikimedia commons, 2018.

Iz perspektive kulture samih migranata, njihovo postojanje i djelovanje unutar globalnog grada, može se shvatiti kao, nekakva vrsta, „kulturne dijaspore“, koja je povezana s

matičnom državom, ali djeluje unutar prostora one države u kojoj se nalazi. Ljudi koji sudjeluju u stvaranju takve „kulture dijaspor“, nalaze se u transnacionalnoj poziciji, u kojoj, istinski, ne pripadaju ni jednoj od dvije države, već jednim dijelom pripadaju onoj iz koje dolaze, a drugim dijelom, onoj u kojoj žive, rade i djeluju, stoga je, u globalnim gradovima, česta pojava dvojnih identiteta stanovnika (Nagel, 2012).

Proces, koji je u 20. stoljeću, uvelike izmijenio gradski način života je suburbanizacija. Glavna značajka tog procesa je mijenjanje gradske okolice i njenih obilježja iz ruralnih u urbana. Većinom je rezultat suburbanizacije bio preseljenje gradskog stanovništva iz centra u okolicu, koja je u isto vrijeme mogla podnijeti pritisak ubrzane urbanizacije, ali i omogućiti luksuzniji i mirniji život stanovništvu koje emigrira u gradsku okolicu. Time je došlo i do preseljenja nekih uslužnih djelatnosti i poslova te do porasta poslovne važnosti CBD-a, koji je postao sve više orijentiran na funkciju poslovanja i rada (Vresk, 2002). Većinom se na suburbanizaciju gleda kao na pokazatelj porasta standarda života i većinom su se, tijekom 20. stoljeća, na gradsku periferiju selili ljudi, koji su takav luksuz mogli i priuštiti. Ali, nisu svi mogli priuštiti život u okolini te je imućnije stanovništvo otišlo iz centra, dok je siromašnije ostalo te se time dogodio prostorni klasni razmještaj unutar grada (Sassen, 2001).

Suburbanizacija sama po sebi, nije nužno vezana uz globalizaciju i globalne procese, ali su ti procesi utjecali na već urbaniziranu gradsku okolicu. Globalizacija je, na neki način, uspjela proširiti suburbani način života, koji je postao fundamentalni dio modernog grada, bez kojeg se ne može zamisliti razvoj globalnog grada po zapadnjačkom modelu (Keil, 2012). No, jedan primjer suburbanog naselja, koji ni po čemu nije klasično je Compton (Sl.7.), u blizini Los Angelesa. Samo naselje je u 20. stoljeću predstavljalo arhetip američkog geta, koji je nastanjen Hispanicima i Afroamerikancima te je način života u njemu bio daleko od suburbane idile. Siromaštvo, bande i nasilje je bila svakodnevica stanovništva Comptona, a perspektiva je i dan danas jako nesklona lokalnom stanovništvu (Feder-Haugabock, 2017). Ali, uz pomoć procesa globalizacije i blizine jednog od najvećih središta za proizvodnju popularne glazbe, Los Angelesa, takvo izmučeno i siromašno naselje, postalo je svjetsko središte hip-hop-a te je vlastiti kulturni i glazbeni izričaj, uspjelo prenijeti na cijeli svijet i utjecati na kulturni razvoj brojnih, urbanih, supkultura, u gradovima svijeta (Keil, 2012).

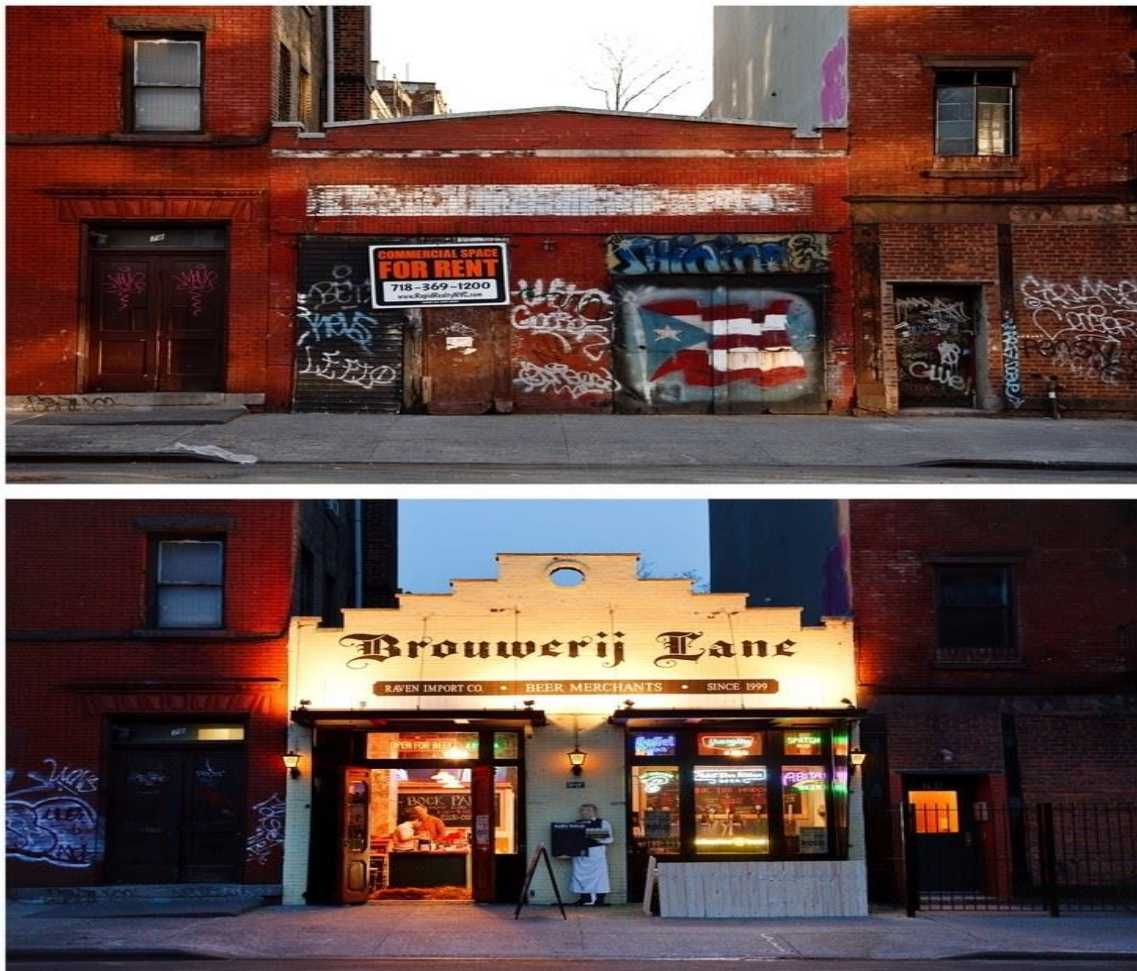

Slika 7. Compton, CA

Izvor: Blackpast, 2017.

Proces, donekle, suprotan suburbanizaciji, koji utječe na razvoj globalnih gradova današnjice je gentrifikacija. Ona, kao proces podrazumijeva „popravljanje zapuštenih, najčešće središnjih dijelova grada, a uključuje fizičku obnovu i razmještaj nižih klasa stanovništva u korist viših klasa, te često promjenu od rentnoga prema privatnom vlasništvu.“ (Marshall, 1998.:253; Svirčić Gotovac, 2009) Pojava tog procesa, uzrokovana je promjenom u ideologiji stanovništva, naime medijskim nametanjem luksuznog i rastrošnog načina života, došlo je do masivne potražnje za sezanjem prema sličnom stilu, ali unutar vlastitog budžeta, što bi značilo da „svi“ žele živjeti luksuzno, no samo djelomično sudjeluju u takvim potrošačkim navikama zbog vlastitih novčanih ograničenja. Takva ideologija je nametnula primat stila i suvremenog dizajna, nauštrb funkcionalnosti i nižih cijena, što je posebno došlo do izražaja u potražnji unutar uslužnih djelatnosti. Budući da financijska elita i srednja klasa rade, većinom, unutar CBD-a, potražnja za većim izborom elitnijih usluga je nametnula ponudi zadatak da nađe prikladan prostor svoje materijalne manifestacije. Rješenje je došlo u obliku povećanih cijena stanovanja u siromašnim predjelima centra grada, u kojima je živjelo stanovništvo koje nije moglo priuštiti život u gradskoj okolini te je, u pravilu, taj proces rezultirao gubitkom mjesta stanovanja najnižih slojeva, od kojih su mnogi završili na ulici i tako postali žrtve sve rastućeg problema beskućništva u velikim gradovima razvijenih država (Sassen, 2001). U određenom

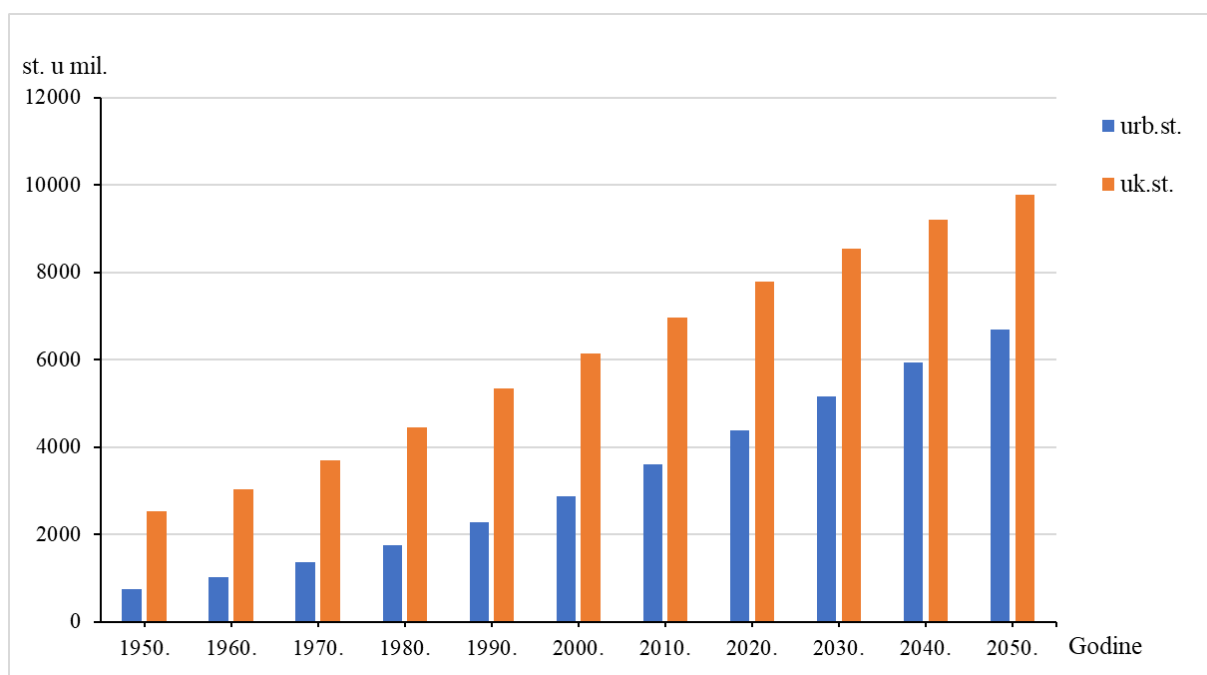
smislu, dolazi do suprotnog procesa klasnih migracija unutar grada, jer se u ovom slučaju srednja i viša klasa sele prema centru ili sve više koriste novonastale usluge u njemu, a niža klasa, koja više ne može, financijski, podnijeti teret življenja u blizini CBD-a, stoga su primorani ili biti beskućnici ili otići u okolicu, koja nije prestižna i povoljna za život, kao što je ona okolica iz koje su došli novi stanovnici centra grada. Time se proces gentrifikacije pokazuje kao svojevrsni napredak prostora koji je zahvaćen, ali u isto vrijeme se događa, gotovo nasilno, micanje „nepoželjnih“ ljudi, sadržaja i načina života, što dovodi do kulturnog osiromašivanja prostora i manjka diverzifikacije (Hochstenbach i Musterd, 2016). Takvo „nametanje luksuza“ dovodi do problema „prava na grad“. Imaju li svi jednako pravo na javni prostor, kao što to obično piše u zakonima ili je u stvarnosti i samo pravo na obitavanje na javnom mjestu, postao luksuz onih koji si to mogu priuštiti financijskim sredstvima (Čaldarović i Šarinić, 2017).

Slika 8. Primjer gentrifikacije u Brooklynu

Izvor: Mafi i Chatelain, 2015.

Gradski život je prvi put u povijesti postao dominantan u odnosu na ruralni. Naime, na početku 21. stoljeća, je već u gradovima živjelo više od polovice svjetskog stanovništva, a do 2030. godine, po projekcijama, se očekuje kako će dvije trećine stanovništva svijeta biti gradsko (Šarinić i Čaldarović, 2015). Globalizacijski procesi će zasigurno i dalje, direktno i indirektno, utjecati na život gradske populacije i, općenito, na društvene procese u njima. Jedan od većih izazova, koje donosi globalizacija, je gubitak i slabljenje institucionalne autonomije grada, kao posljedica razvoja urbanizacije i industrijskog kapitalizma, koji ostavljaju građane novog doba, na milost i nemilost neoliberalnog tržišta (Castells, 1977; Šarinić i Čaldarović, 2015).

Slika 9. Projekcija rasta urbanog i ukupnog svjetskog stanovništva

Izvor: Population.UN, 2018.

5. MORFOLOŠKI ASPEKT GLOBALNOG GRADA

Način na koji globalizacijski procesi utječu na morfološku strukturu gradova, povezani su s njihovim funkcionalnim i socijalnim promjenama te dolaze kao rezultat takvih promjena. Gentrifikacija, kao jedan od najizraženijih procesa promjene gradskog prostora, po nekim autorima, nije monofazan proces, već se odvija u dvije etape. Prva etapa je, tzv. pionirska gentrifikacija, u kojoj proces započinje intelektualna i kulturna elita, koristeći svoj socijalni i kulturni kapital, kako bi takav, „moderni“, način i stil života učinili poželjnim i privlačnim. Nakon pionirske faze, slijedi faza profitabilne gentrifikacije, koja podrazumijeva dolazak financijskog kapitala, na već postavljene kulturne i socijalne temelje te svojim moćnim djelovanjem, sebe postavlja u dominantnu poziciju i preuzima kontrolu nad gradskim prostorom. Važno je napomenuti, kako se tek u drugoj fazi događaja proces poskupljenja cijena nekretnina, koji rezultira u uklanjanju stanovništva niske platežne moći (Backović, 2018).

Slika 10. Primjer gentrifikacije - Camden Town u Londonu

Izvor: Wikimedia Commons, 2016

Unutar konteksta globalnog grada, često dolazi do izmjene gradskog prostora na mikro razini, pretežito u komercijalne svrhe. Neboderi, šoping centri, izmjena funkcija željezničkih stanica, izmjene funkcija gradskih ulica, koje postaju prostori potrošnje i slično, na štetu posebnih elemenata, specifičnih za grad, specijalnog ambijenta i osjećaja mjesta (Acuto i Steele, 2013; Čaldarović i Šarinić, 2017). Takav morfološki razvoj je karakterističan za većinu

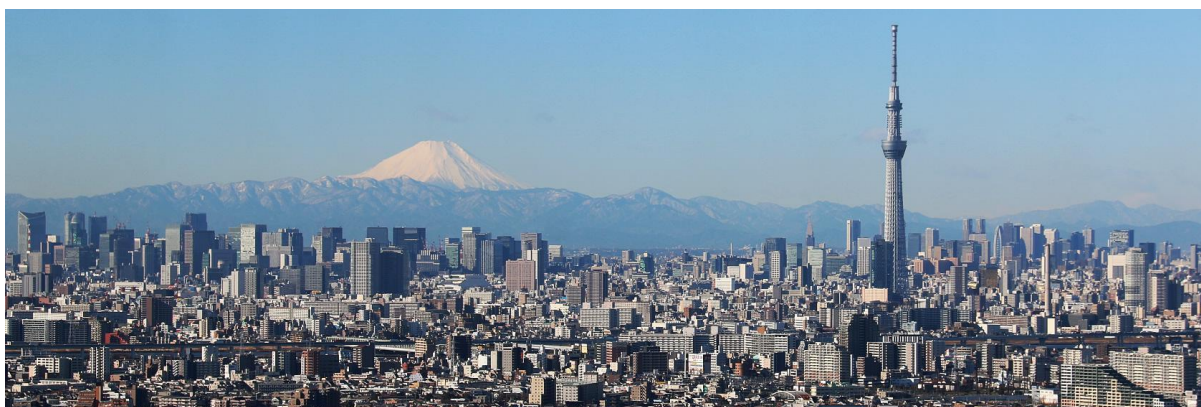
globalnih gradova, koji sve više sličje jedni na druge, stoga se može govoriti o procesu homogenizacije takvih gradova te o procesu nastajanja bezmjesta, koji zamjenjuju one gradske posebnosti koje su se nekoć nalazile na tim lokacijama. Time dolazi do miješanja morfoloških elemenata, koje su nastale pod utjecajem globalizacije te se smatraju globalnima i inovativnima i lokalnih specifičnosti, koje održavaju tradiciju mjesta, što rezultira nastankom, tzv. „glokaliziranog krajolika“ (Beriatos i Gospodini, 2004; Gospodini, 2006). Uglavnom se radi o kombinaciji novog, avangardnog i suvremenog dizajna i arhitekture, koje spaja s pokušajima očuvanja nasljeđa i tradicionalne arhitekture (Gospodini, 2002; Gospodini, 2006).

Jedan od najizraženijih, a po nekim autorima i dominantna morfološka struktura globalnog grada je, tzv. „*skyline*“ grada, koji bi, svojom impozantnom i masivnom pojavom, trebao biti u stanju impresionirati sve posjetitelje, ali i stanovnike, globalnih gradova i služiti kao podsjetnik, kako je grad u kojem se nalaze veći od njih samih i ima utjecaj na svijet, koji nikada u povijesti civilizacije nije zabilježen (Čaldarović i Šarinić, 2017). No, takav simbolički izgled globalnih gradova, ne govori puno o samoj i autonomnoj snazi i utjecaju takvih gradova, već, s obzirom na izrazite sličnosti „*skyline-ova*“ po cijelom svijetu (slika 11. i slika 12.), može se zaključiti, kako se ovdje radi o simboličkoj premoći globalizacijskih procesa i neoliberalnog tržišta, koje je u morfološkom smislu, oduzelo autonomiju razvoja lokalne arhitekture i postavilo vlastita prostorna pravila te, na neki način, najvećim i, uvjetno rečeno, najvažnijim gradovima današnjice, oduzelo njihove specifičnosti.

Slika 11. „Skyline“ New Yorka

Izvor: Start Up Boot Camp, 2019

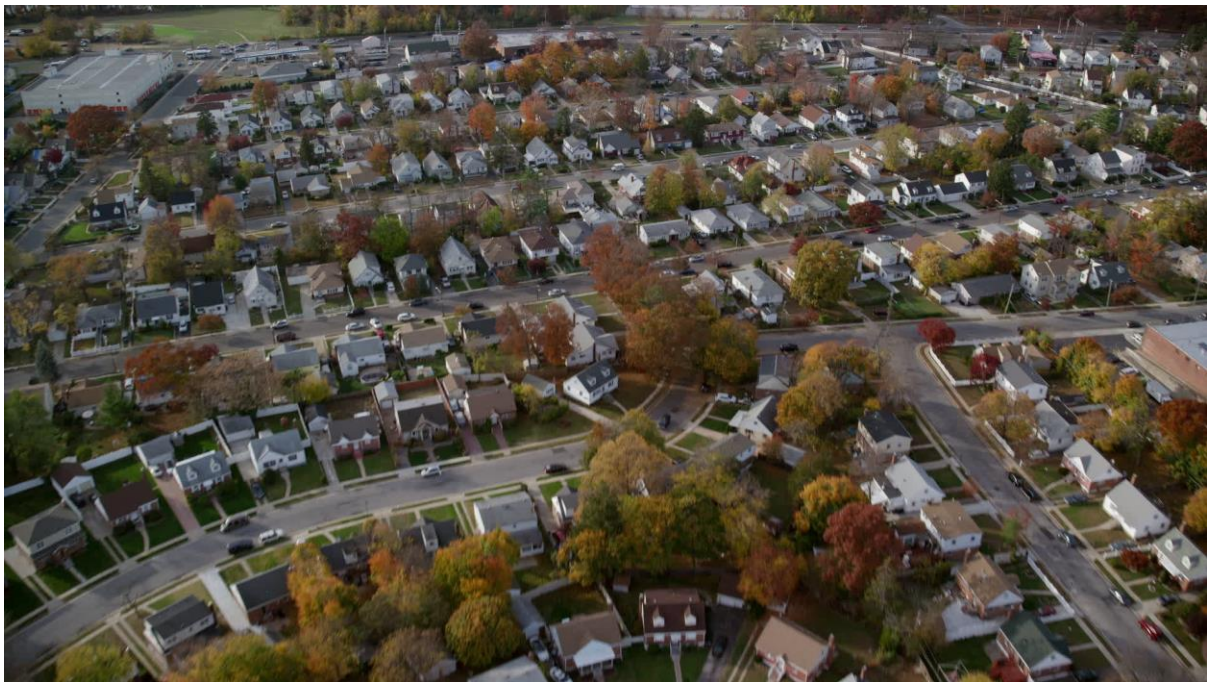
Slika 12. „Skyline“ Tokya

Izvor: Japan guide, 2019

Tijekom 20. stoljeća i ulaskom u 21. stoljeće, dogodile su se promjene u paradigmi planiranja gradskog prostora. Pomak, koji je urbane planere, odmaknuo od čistog zoniranja prostora, ih je odveo u neke nove teorijske pristupe, što je rezultiralo eklektičkim okupljanjima urbanih funkcija u prostoru te je grad, donekle, izgubio strogo određenu organizaciju i prešao u mozaičnu i isprepletenu strukturu, u kojoj se razne aktivnosti i funkcije klasteriziraju izvan CBD-a (Gospodini, 2002; Gospodini, 2006). Funkcije postaju raštrkane po planu grada, ali su

i dalje planirano postavljene i vrlo dobro prometno i funkcionalno povezane te se nipošto ne radi o kaotičnom stanju (Gospodini, 2006).

Stambena funkcija u globalnim gradovima je, također, proživjela izrazite promjene. Većinom, trendovi pokazuju disperziju naseljenosti, ali, uz pojavu gentrifikacije i obnavljanja centra grada, kao privlačnog mjesta stanovanja, može se govoriti o dominaciji predgrađa i okolice grada u stambenoj funkciji, uz stambene funkcije, koje se pojavljuju po, gotovo svim, udaljenostima od samog CBD-a (Gospodini, 2006). Keil (2012), govori o globaliziranom, suburbanom, načinu života. Slike 13., 14. i 15., prikazuju morfološku strukturu predgrađa, New Yorka, Londona i Tokya te se jasno može vidjeti dominacija stambenih kuća s okućnicom te se, zbilja, može govoriti o globaliziranom načinu stanovanja, koji u prošlosti nije bio toliko izražen i dominantan na nekim od ovih prostora.

Slika 13. Stambeno predgrađe New Yorka

Izvor: Axiom images, 2019

Slika 14. Stambena četvrt u Tokyu

Izvor: Teotalida, 2019

Slika 15. Stambeno predgrađe Londona

Izvor: CityMetric, 2015

Morfološka struktura grada ima svoj fizički oblik i oblikuje grad u materijalnom smislu, ali u isto vrijeme daje sliku grada, na način na koji niti jedan drugi aspekt grada ne može dati (Gospodini, 2006). Unutar globalnog grada, njegova slika je rezultat brojnih nebodera, iznimne veličine i obujma građevina i njihovih simboličkih uloga, no ona će, kao što je i fizički pod utjecajem globalnog kapitalizma, i u svojoj svrsi podleći tom sistemu. Komercijalizacija novogradnje i netradicionalnog stila gradnje je očekivana, s obzirom na okolnosti njenog nastanka, ali se istovremeno odvija i proces komercijalizacije tradicionalne gradnje i kulturne baštine. Naime, odmicanjem od industrijski orijentiranog poslovanja u globalnim gradovima i djelovanjem gentifikacijskih procesa, gradski identitet je, kao takav, postao proizvod namijenjen, pretežito, masovnom turizmu (Zukin, 1995; Gospodini, 2006).

6. ZAKLJUČAK

Globalizacijski procesi na razne načine mijenjaju svijet i utječu na društva, kulture, običaje i način života lokalnog stanovništva. Djelovanje tih procesa, je u početku bilo obilježeno primarno kroz financijske i ekonomske parametre, no oni nisu izdvojeni iz svijeta te su se odrazili i na sve prethodno navedene elemente prostora pa i na brojne druge. Gradovi, koji su unutar sustava globalizacijskog djelovanja, postali čvorišta transporta ideja, robe, poslova, ljudi itd., izmijenjeni su, sukladno sa svojom hijerarhijskom pozicijom te su oni najistaknutiji, u stručnoj literaturi, prozvani globalnim gradovima, zbog svoje velike uloge čvorišta globalizacijskih procesa. Takvi gradovi su postali ekonomska središta svijeta, u kojima se donose odluke, koje utječu na kilometrima udaljene lokalne prostore i ljudske živote. Transnacionalne kompanije i banke, zbog povoljnog prometnog položaja i visokog stupnja uključenosti i povezanosti unutar svjetske informacijske mreže, u njima osnivaju svoje središnjice. Političke organizacije, koje prelaze nacionalnu razinu, također odabiru globalne gradove, kako bi u njima postavili središta svojih institucija te polako, ali sigurno, globalni gradovi postaju svjetska središta moći novog doba.

Skup tih procesa je, također, ostavio i traga na samim gradovima. Naime, njihov ekonomski rast i razvoj je omogućio nastanak brojnih prilika za zaposlenje i novi život, koje ljudi, u svom matičnom mjestu stanovanja, nikada ne bi mogli dobiti. Masovne imigracije iz cijelog svijeta i rast broja stanovništva, promijenili su, ne samo demografsku sliku tih gradova, već i kulturnu i morfološku. Globalni gradovi su postali centri svjetske kulture, događanja, umjetnosti i zabave. U njima se može naći pregršt raznih kulturnih iskustava iz cijelog svijeta, od kulinarskih do umjetničkih. No, promovirajući konzumerističku ideologiju, koja ih je dovela na tu poziciju, globalni gradovi gube vlastitu autonomiju i lokalnost. Promoviraju se mjesta potrošnje, koja vrlo često izgledaju jednako, kao i u nekom globalnom gradu na drugom dijelu svijeta, a lokalne vrijednosti, kultura i arhitektura se pretvaraju u proizvod te time gube svoju prvotnu bit i transformiraju se u artikl na svjetskom tržištu, kako bi ih brojni turisti, ali i lokalno stanovništvo, mogli konzumirati. Također, se i mnoga različita kulturna iskustva, koja dolaze iz svih dijelova svijeta, pretvaraju u proizvod, koji samo nalikuje na original i time pretvara globalni grad u brošuru kulturnih iskustava, gdje kupac može odabrati na koje će potrošiti kapital.

Oni, kao kontaktna područja raznih kultura i identiteta, također mogu biti i poprišta brojnih identitetskih, kulturoloških i vrijednosnih transfera, ali i sukoba, koji se mogu negativno odraziti na njihovu populaciju. No, provede li se proces integracije planski i

korektno, takve sukobe je moguće izbjeći te zbilja takvi gradovi konkretiziraju suštinu globalnih procesa, približavajući cijeli svijet i minimalizirajući prostorne udaljenosti, ne samo na ekonomskoj, već i na kulturnoj razini.

Globalni gradovi, kao pojava, imaju svoje pozitivne i negativne aspekte, o kojima je rasprava i dalje otvorena. Ono što se može sa sigurnošću utvrditi je: globalni gradovi utječu na svakodnevicu stanovništva cijelog svijeta na, do sad, neviđenoj razini te da će nastaviti biti predmet rasprava i proučavanja društvenih znanosti oko kojih će se voditi brojne polemike i rasprave.

7. LITERATURA

1. Acuto, M., 2011: Localizing the Global City through the “Invisible College” – A (Political) Research Note, *Urban studies* 48 (14), 2953 – 2973.
2. Acuto, M. i Steele, M. 2013: *Global City Challenges*, Palgrave MacMillan, London
3. Amburn, B., 2009: The 2008 Global Cities Index, <https://foreignpolicy.com/2009/10/06/the-2008-global-cities-index/> (26.8.2019.)
4. *A Question of Talent: How Human Capital Will Determine the Next Global Leaders*, 2019 Global Cities Report, ATKearney, 2019.
5. Backović, V., 2018: Doprinos teorije Pierrea Bourdieua analizi procesa gentrifikacije, *Sociologija i prostor* 56 (2), 99 – 118.
6. Beriatos, E. i Gospodini, A., 2004: Glocalizing urban landscapes – Athens and the 2004 Olympics, *Cities* 21 (3), 187–202.
7. Castells, M., 1977: *The Urban Question. A Marxist Approach*, The MIT Press, Cambridge
8. Čaldarović, O. i Šarinić, J., 2017: *Suvremeni grad – javni prostori i kultura življenja: primjer Zagreba*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb
9. Feder-Haugabook, A., 2017: Compton, Califotnia (1867-), <https://www.blackpast.org/african-american-history/compton-california-1867/> (27.8.2019.)
10. Friedmann, J., 1986: The world city hypothesis, *Development and Change* 17 (1), 69 – 83.
11. Hall, P., 1998: Globalization and the world cities, u: *Globalization and the world of large cities* (ur. Fu-chen Lo i Yue-man Yeung), Tokyo, 1998, United Nations University Press, Tokyo, 17 – 36.
12. Gospodini, A., 2002: European cities in competition and the new ‘uses’ of urban design, *Journal of Urban Design* 7 (1), 59–74.
13. Gospodini, A., 2006: Portraying, classifying and understanding the emerging landscapes in the post-industrial city, *Cities* 23 (5), 311 – 330.
14. Gottdiener, M. i Hutchison, R., 2000: *The New Urban Sociology*, The McGraw Hill Companies, Inc., Boston

15. Hamnett, C., 2012: Urban social polarization, u: *International Handbook of Globalization and World Cities* (ur: Derudder, B., Hoyler, M., Taylor, P. J., Witlox, F.), Cheltenham, 2012, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, 361 – 368.
16. Hochstenbach, C. i Musterd, S., 2016.: Gentrification and the suburbanization of poverty: changing urban geographies through boom and bust periods, *Urban geography* 39 (1), 26 – 53.
17. Keil, R., 2012: Suburbanization and global cities, u: *International Handbook of Globalization and World Cities* (ur: Derudder, B., Hoyler, M., Taylor, P. J., Witlox, F.), Cheltenham, 2012, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, 408 – 420.
18. Kitagawa, F., 2005: Regionalisation of Innovation Policies: The Case of Japan, https://www.researchgate.net/profile/Fumi_Kitagawa2/publication/228388817_Regionalisation_of_innovation_policies_the_case_of_Japan/links/0c96052c9198bb5aa6000000/Regionalisation-of-innovation-policies-the-case-of-Japan.pdf (26.8.2019.)
19. Lončar, J., 2005: Globalizacija: pojam, nastanak i trendovi razvoja, *Geoadria* 10 (1), 91 – 104.
20. Mafi, N. i Chatelain, K., 2015: Stunning Photographs Show Brooklyn Before and After Hipsters Took Over, <https://www.architecturaldigest.com/story/brooklyn-changing-kristy-chatelain> (27.8.2019.)
21. Marshall, G., 1998: *Dictionary of Sociology*, Oxford, New York: Oxford University Press
22. Nagel, C., 2012 Cultural diasporas, u: *International Handbook of Globalization and World Cities* (ur: Derudder, B., Hoyler, M., Taylor, P. J., Witlox, F.), Cheltenham, 2012, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, 398 – 407.
23. Pacione, M., 2009: *Urban Geography: A Global Perspective*, Routledge, New York
24. Panko, B., English Is the Language of Science. That Isn't Always a Good Thing, <https://www.smithsonianmag.com/science-nature/english-language-science-can-cause-problems-180961623/> (25.8.2019.)
25. Sassen, S., 2001: *The Global City: New York, London, Tokyo*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey

26. Svirčić Gotovac, A., 2009: Utjecaj društvenih aktera na procese gentrifikacije i pauperizacije: primjer Zagreba, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za sociologiju (disertacija)
27. Šarinić, J. i Čaldarović, O., 2015: *Suvremena sociologija grada – Od „nove urbane sociologije“ prema „sociologiji urbanog“*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb
28. *Urban_population_annual-2018*, Urban and Rural Populations, Population UN, 2018.
29. Vresk, M., 2002: *Grad i urbanizacija – Osnove urbane geografije*, Školska knjiga, Zagreb
30. Weber, M., 2014: *Grad*, Mediteran Publishing d.o.o., Novi Sad
31. *World_population_annual-2018*, Urban and Rural Populations, Population UN, 2018.
32. Zhou, M., 1992: *Chinatown: The Socioeconomic Potential of an Urban Enclave*, Temple University Press, Philadelphia
33. Zukin, S., 1995: *The Cultures of Cities*, Blackwell Publishers Ltd., Cambridge, MA.

8. IZVORI

1. AxiomImages, 2019, https://www.axiomimages.com/aerial-stock-footage/view/AX120_029 (29.8.2019.)
2. Blackpast, 2017, <https://www.blackpast.org/african-american-history/compton-california-1867/> (27.8.2019.)
3. City metric, 2015, <https://www.citymetric.com/business/london-s-suburbs-are-increasingly-just-dormitory-towns-and-there-s-not-much-we-can-do-stop> (29.8.2019.)
4. Eidard, 2016, <https://eidard.com/2016/09/09/moving-from-globalization-2-0-to-3-0/> (26.8.2019.)
5. Hrvatski Jezični Portal, 2019, <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (25.8.2019.)
6. Japan guide, 2019, <https://www.japan-guide.com/e/e2164.html> (29.8.2019.)
7. Lexico, 2019, <https://www.lexico.com/en/definition/global> (25.8.2019.)
8. National Geographic, 2018, <https://www.nationalgeographic.com/news/2018/04/japan-hashima-battleship-island-abandoned-ghost-town-one-strange-rock-science-spd/> (25.8.2019.)
9. ResearchGate, 2019, <https://www.researchgate.net/> (26.8.2019.)
10. Science Direct, 2019, <https://www.sciencedirect.com/> (28.8.2019.)
11. StartUpBootCamp, 2019, <https://www.startupbootcamp.org/accelerator/fintech-new-york/new-york-skyline-new-york-city-city-37646/> (29.8.2019.)
12. Teoalida, 2019, <https://www.teoalida.com/world/japan/> (29.8.2019.)
13. United Nations, 2019, <https://www.un.org/en/sections/about-un/overview/index.html> (26.8.2019.)
14. Wikipedia, 2012, https://en.wikipedia.org/wiki/Tsukuba,_Ibaraki#/media/File:Tsukuba_Center_&_Mt.Tsukuba_01.jpg (27.8.2019.)
15. Wikimedia Commons, 2016, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Camden_Town_Streetcorner_--_2015_--_London,_England.jpg (29.8.2019.)

16. Wikimedia Commons, 2018,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Chinatown_manhattan_2009.JPG (27.8.2019.)

17. World Trade Organisation, 2019,

https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm (26.8.2019.)